
Беларуская літаратура у 1909 гаду.

Мінулы год быў годам умацавання, годам сьвежаго жывога росту беларускай літаратуры, каторая мае за сабой доўгія годы проб і пачаткоў, а праўдзівых жыцця толькі 3—4 гады. Бо-ж дагэтуль бадай саўсім не было друкванаго беларускаго слова, бадай саўсім не было пісьменнікоў. А калі і жыў адзін—другі з іх дык моўчкі пісаў дзесь у цішы, радка калі выдаваў што-небудзь (дзіўна не вялікай вартасці) і ня быў нічым звязаны з сваімі чытачамі. Можэ праз гэта ніводзін з іх і ня вырас у праўдзівых пісьменніка свайго часу, бо толькі адна глеба можа ўзгадаваць такога. Гэта глеба — чытачы. Ён неразрывнай еднасці, ў жывых стасунках увесь час павінен знаходзіцца пісьменік з сваім народам. А такой супольнасці ня мела папярэдняя беларуская літаратура. Чэраз гэта і згінула яна для свайго часу, астаўшыся нам ужо не як жывое слова, а толькі як гісторычны ўспамінак.

Толькі з недаўных часоў наша літаратура знайшла грунт пад сваімі нагамі: гэта з 1906 году. Гэты год, як-бы паваротны ў нашым жыцці. Калі раней кожны год прыносіў нам адны толькі страты, калі нашая інтэлігенцыя, адрокшыся ад усяго роднаго, старалася забіць народнае пачуццё ў нашых народных масах, калі с кожным годам расла лічба абрусевшых і спольшчаных беларусоў, то цяпер справа саўсім іншы мае выгляд. Сьвядомай сваёй нацыянальнасці частка беларускай інтэлігенцыі робіць на суменьні сваю работу, ня глядзячы на цяжкія варункі жыцця, на вялікія прашкоды. Вось гэтая інтэлігенцыя, каторую зраділа недаўна нарадзіўшаяся беларуская прэса (газэты), супольна с прэсай палажыла пачатак беларускай літаратуры.

І літаратура расьце. Расьце і прыемна дзівіць нас сваім поступам і сваімі заваеваньнямі, дае нам веру ў вялікую жыццёвую сілу нашай справы, нашаго народу. Бо народ, што з глыбокіх патайніц сваёй душы можа даць літаратуру, скарб культурнасьці,—такі народ ужо не замрэ! Жыццё народу выяўляецца жыццём літарату-

ры, яго развіццё—развіццём літаратуры, яго упадак—упадкам літаратуры.

Мінулы год быў для нас годам развіцця, лепшым годам у нашай новай гісторыі па сваім поступе. Быў ён годам развіцця і для літаратуры, каторая вельмі узбагаціла наш народны скарб. І старэйшыя, ўжо вядомыя, пісьменнікі ня кідалі свайго месца, і новыя сілы прылучыліся. Літаратурны гурток вырас, а страт ніякіх ня меў.

З старых пісьменнікоў асаблівае месца ў тым гаду займае **Я. Купала**. Ад гэтаго песьняра Беларусь можа чакаць многа, калі ён толькі будзе з увагаю глядзець за сваім паэтычным развіццём. Талент яго ўжо паказаў нам сябе, ды на жаль багата ёсць у яго вершаў неабдуманых, неабробленых. Спаткаюцца часта і перапеты колькі разоў аднаго і тагож, бадай тымі самымі словамі. Усёж такі ў палавіне таго году можна прыкмеціць паварот у яго паэзіі. Новыя творы ўжо акуратна абдуманые, тэм розных многа, форма лёгкай ўсюды артыстычна апрацаваная. Калі і бачым дзе якія нехваты, дык відаць і ўнутрэнюю сур'ёзную работу, і праўдзівае разуменне задач літаратуры. Ешчэ ня многа было гэтых новых вершоў, алі ўжо можна сказаць, што перад Купалам вялікая будучына, калі толькі ён ня зойдзе з выбранага гасьцінца.

Творы **Цёткі** за прошлы год належаць да яе лепшых твораў, алі малая лічба іх (усяго два вершы) не дае змогі штось сказаць аб іх. Паглыбела паэтычная думка і у **Я. Коласа**, алі ненормальныя умовы яго жыцця не даюць яму можнасці акуратна развівацца, а грамадзянству сачыць за яго развіццём. **А. Паўловіч** астаецца вядомым як паэта жартоў. Здаецца, што толькі там яго запраўднае месца.

З выступіўшых раней, алі не зауважаных у свой час грамадзянствам праз розныя прыпадкі, трэба на першы плян выставіць **Ядвігіна Ш.** Раней, у № 3 „**Нашае Доля**“, ён даў адно сваё апавяданне дый замоўк на цэлыя два годы. У 1909 гаду ён ізноў пачаў друкавацца і заняў першае месца, як па часу, так і па прадукцыі і па здольнасці, серэд беларускіх бэлэтрыстоў. Дзе якія яго творы, —вось, хоць бы „**Зарабляюць...**“ напісаных, як да яго не пісалася прозай. Напісаў ён ешчэ і паэмку „**Дзед Завала**“ надта паэтычную, каторая цяпер ужо выдана асобнай кніжачкай. Толькі зышоў ён з сваёй дарогі ў такіх апавяданнях, як „**Пазыка**“, „**З маленькім білецкікам**“, у каторых ёсць вульгарызмы.

Пётра Просты даў адну з лепшых рэчэй таго года—„**Абразкі**“ дый затрымаўся на гэтым. Два другія яго апавядання-парэказы: адзін з Горбунова-Пасадова, другія з народных вусн. Узнырнуў і **К. Каганец** паэта девяностых гадоў мінуўшага стагоддзя, насляднік літаратурных здабыткаў часоў Богушэвіча і паперэднік Цёткі і Коласа. Паэта моцна праняты духам беларушчыны і Беларусі. Яго „**Прамова**“, напісаная ў 1893 гаду і выдрукаваная ў святочным нумеры „**Н. Н.**“, мае і цяпер вялікую вагу быццам новая рэч.

З новых сіл нашай літаратуры трэба адзначыць **Максіма Богдановіча** і **Власта**. У абодвух ёсць нешта супольнага, хаця першы пішэ вершы, а другі прозу. Алі абодвы яны паэты, бо абразкі **Власта**—гэта поэзіі прозаю. Абодвух іх родніць супольны тон іх твораў, яны паэты сумнага і ціхага настрою, як шэрая часіна зьмерканьня. Абое стануць у першым раду нашых пісьменікоў, хаця ізноў абодвым ім трэба працаваць над мовай сваіх твораў. **Богдановіч** павінен пазбавіцца русіфізмаў, а **Власт** польскіх зваротаў, бо і гэта, і гэта адбірае ад твораў паэтычную вартасць, робіць іх ціхімі. **Р. Земкевіч** многа працы паклаў над перэкладамі.

Малады алі сьвежы паэта, гэта **Буйло**. Многа другіх другарадных пісьменікоў саўсім не дала знаку аб сваім развіцьцю, а ўвесь час тупчуцца на адным мейсцы. Да такіх належаць **Цішка Гартны**, **Стары Улас**, **Юзя Шчупак**, **Каршун**, **Дзядзька Пранук**. Поступ літаратурны іх быццам саўсім не зачэпляе, асабліва **Дзядзькі Пранука**, што ў літаратуру працуе даўно.

У публіцыстыцы так сама быў зроблены вялікі крок. Новых імён тут мала, хіба толькі **Янук Журба** ды **Полуян**; алі прац зьявілася такія. Да галоўных належаць „**Лісты з Украіны**“, пачатыя **А. Журбою** і прадоўжэныя **Полуяном**, каторы вёў у „**Нашэй Ніве**“ аддзел „**З нашага жыцця**“.

С. Ясеновіч.

